

HOE EEN ROLLENSPEL ONTWERPEN?

Rollenspellen zetten een bepaalde sociale, economische, politieke of historische situatie in scène. Dit kan een experten panel, praatprogramma, een parlementaire zitting, een vredesoverleg, een stamvergadering, een raad van bestuur, een familiebijeenkomst ... zijn. Leerlingen vertolken dan verschillende betrokkenen of personages. Typend voor rollenspellen zijn rolfiles of identiteitskaartjes. Op die kaartjes staat een korte beschrijving van de personages of de rollen die de leerling zullen spelen. (1)

In een rollenspel is bovendien steeds sprake van een probleem, conflict of verwikkeling tussen mensen of groepen. Het gaat om de nabootsing van een dilemma, waarbij de belangen of tegenstellingen tussen groepen, landen of betrokkenen tot uitdrukking komen. Iedere betrokken groep wordt vertolkt door één of meerdere personages. Rollenspellen worden daarom ook sociodrama's genoemd.

Essentieel is dat leerlingen zelf invulling geven aan hun rol. Een rollenspel is dus geen uitgeschreven dramatekst met vraag en antwoord. In sommige rollenspellen zoeken leerlingen zelf argumenten, in andere zijn de hoofdargumenten opgenomen in de rolfile, maar in beide gevallen is er ruimte voor creativiteit en spontaniteit. De rol wordt gevoed door de gedachten, motieven en gevoelens van de leerlingen. Het is de bedoeling dat ze zich inleven binnen de hun personage en de situatie. (2)

Binnen wereldburgerschapeducatie wordt het rollenspel vaak gebruikt omdat een rollenspel een forum geeft aan verschillende perspectieven. Het biedt leerlingen ook de kans om thema's die niet onmiddellijk aansluiting vinden bij hun leefwereld ter sprake te brengen. Ook gevoelige thema's (vb. geloof, gender) kunnen op deze manier aan bod komen.

1. SITUATIE - OMSCHRIJVING

Bij rollenspellen is een concrete beschrijving van de spelsituatie essentieel: het probleem, de omstandigheden, de context, tijd, ruimte moeten helder zijn ...

Het is belangrijk een situatie-omschrijving op te stellen.

Volgende vragen kunnen hierbij helpen:

- Is de situatie speelbaar? D.w.z. is de situatie voldoende concreet? Zijn alle aspecten die de context bepalen duidelijk?
- Is het probleem voor de spelers begrijpelijk en voelbaar?
- Laat de spelsituatie voldoende mentale speelruimte aan leerlingen?
- Is er eenheid in tijd en ruimte? Speelt het rollenspel zich af op één of meerdere plaatsen/tijdstippen? Eén rollenspel speelt zich best af op één plaats en op één plaats af.
- Zijn er meerdere rollenspellen? Zo kunnen bijvoorbeeld verschillende groepjes een ander rollenspel opvoeren en op die manier het hele verloop van een oorlog evoceren. Indien meerdere rollenspellen zich afspelen in verschillende ruimtes en tijdspannes, moet dit zeer duidelijk zijn voor de toeschouwers.

2. ROLFICHES

Rollenspellen werken met rolfiles of identiteitskaarten waarop leerlingen een beschrijving vinden van hun personage. Het is niet vanzelfsprekend om een sterke rolbeschrijving op te maken. Die mag immers niet te lang zijn, maar moet wel voldoende concreet zijn en alle nodige informatie bevatten. De kwaliteit van een rollenspel valt of staat met de kwaliteit van de rolfiles. Het loont dus de moeite om hierin te investeren.

Onderstaande tips bieden handvatten:

- Maak een keuze in perspectieven. Zorg dat ieder perspectief vertegenwoordigd is maar beperk het aantal perspectieven. Vijf rollen is meestal een maximum.
- Geef iedere rol een specifieke naam. De “ambassadeur van China,” wordt “Liqiang Liao”.
- Zorg voor voldoende en sprekende achtergrondgegevens. Een anekdote kan helpen. Integreer eventueel ook enkele persoonsgegevens zoals leeftijd, geslacht, beroep, hobby’s, sociale groep.
- In vele gevallen bevatten rolfiles niet alleen een persoonsbeschrijving, maar reiken ze ook de belangrijkste argumenten aan. Dat maakt het voor leerlingen makkelijker en versnelde voorbereiding. Leerlingen moeten die argumenten concreet maken. Afhankelijk van de moeilijkheidsgraad van het thema en de mogelijkheden van leerlingen is dit noodzakelijk. Een minder sterke doelgroep heeft meer tips en argumenten nodig.
- Bied voldoende inhoudelijke documentatie. Soms kunnen rolfiles aangevuld worden met specifieke info, artikels, of filmpjes over het probleem zodat ze het probleem ook concreet kunnen maken, de gevolgen kunnen inschatten, de impact kunnen nagaan, ...

3. DISCUSSIEPUNT

Rollenspellen gaan om een concreet conflict of probleemsituatie. Ze bediscussiëren een concrete (straf)maatregel, wetsonwerp, compromis of voorstel.

Bijvoorbeeld: moet de regering amnestie geven aan de leden van een bepaalde verzetsgroep? Welke klimaatmaatregelen moet de Vlaamse regering nemen? Hoe moet Europa reageren op de vluchtelingen crisis? Hoe dwingen boeren eerlijke prijzen af? Hoe betrekken we kansarmen op verenigingen?

Het discussiepunt kan verschillende vormen aannemen: een concreet voorstel, een scenario, een hypothese of een strafmaatregel, maar kan ook een vraag of een stelling zijn. In ieder geval is het niet de bedoeling om over zo veel mogelijk stellingen te discussiëren. Eén of twee scenario’s grondig onder de loep nemen is aan te bevelen.

De verschillende stakeholders/rollen moeten zicht krijgen op de volgende aspecten van het probleem:

- Situering: waar en wanneer doet het probleem zich voor?
- Concretisering: in welke concrete feiten of gebeurtenissen doet het probleem zich voor?
- Causale verbanden: wat veroorzaakt het probleem? Welke gevolgen heeft het probleem?

4. ORGANISATIE

Als leraar ben je je er wellicht van bewust dat de meeste leerlingen een scène opvoeren een hele uitdaging vinden.

Het is dan belangrijk om het rollenspel goed in te leiden (3):

- Waar gaat het rollenspel precies over?
- Hoeveel rollen zijn er? Wie speelt mee? Wie is toeschouwer?
- Bezorg de algemene situatie-beschrijving aan alle leerlingen en de rolfiles aan de spelers.
- Geef instructies aan de toeschouwers
- Geef spelers tijd om hun rol door te nemen, zich in te leven en verduidelijking te vragen.

Velen hebben schrik om ‘af te gaan.’ De kans op weerstand en tegenwerking is zeer reëel: leerlingen willen niet meedoen, kijken de kat uit de boom, schieten voortdurend in de lach of zetten een belachelijke karikatuur neer, waardoor de inhoud ondergesneeuwd raakt.

Onderstaande tips verminderen de kans op tegenkanting (4):

- Geef voldoende voorbereidingstijd. Ze moeten tijd krijgen om zich te identificeren met hun rol en zich inhoudelijk te informeren.
- Dwing leerlingen niet om te spelen. Werk bij voorkeur met vrijwilligers. Laat hen ook zelf kiezen welke rol ze willen spelen.
- Laat leerlingen opwarmen. Drama-oefeningen kunnen helpen.
- Geef concrete regieaanwijzingen rond plaatsing, houding, opstelling, ...
- Laat leerlingen eerst oefenen zonder publiek.
- Kledij en attributen kunnen ondersteunend werken.
- Speel als leraar ook mee.
- Geef een duidelijke tijdsaanduiding aan. Maak een rollenspel niet te lang. Breek het spel niet abrupt af.
- Bouw de uitdaging geleidelijk aan op. Geef bij de eerste rollenspellen eenvoudige situaties en veel houvast op de rolfile.
- Breng geen kritiek uit, maar laat de leerlingen zichzelf evalueren.
- Maak duidelijk dat niet hun spelprestaties, maar de inhoud centraal staat. Dat de toeschouwers naar een rol en niet naar henzelf kijken.
- Werk eventueel met souffleurs of vervangers die de spelers ondersteunen.

Daarnaast geldt tijdens het rollenspel: kom als leraar niet of zo weinig mogelijk tussen terwijl leerlingen spelen. Het is beter om opmerkingen voor de nabesprekingen te bewaren. Enkel als het spel helemaal uit de hand loopt is ingrijpen noodzakelijk.

5. NABESPREKING

Vlak na het rollenspel is het belangrijk dat de spelers 'stoom kunnen afblazen'. Ze kunnen hun gedrag en interventies kort toelichten. Aanduiden waar ze het liever anders hadden gezien en weergeven wat ze wilden uiten.

Het doel van een nabespreking is een genuanceerd antwoord formuleren op de het discussiepunt. Het rollenspel gaf een forum aan verschillende rollen/perspectieven. Leerlingen kunnen nu uit hun rollen stappen en de inzichten en verworven kennis samenbrengen.

In deze fase kunnen de toeschouwers het voortouw nemen. Zij formuleren mogelijke antwoorden, verklaringen of oplossingen. Het kan dus interessant zijn om voor de aanvang van het rollenspel de toeschouwers een opdracht te geven en hen bijvoorbeeld de argumentatie van een bepaalde rol samen te vatten. Belangrijk is dat de toeschouwers de spelers met hun rolnaam en niet hun echte naam aanspreken.

Toeschouwers kunnen nog op andere manieren betrokken worden. Enkele mogelijkheden zijn:

- Het uitvoeren van observatieopdrachten: letten op het verloop van het spel, komen alle spelers tot hun recht, wordt er een oplossing voor het probleem gevonden, waar ligt het keerpunt?
- Het samen voorbereiden van een rol, waarna één leerling gaat spelen en de ander gaat observeren om na te gaan of datgene wat voorbereid is goed uit de verf komt.
- Het maken van een gespreksdiagram over het spelverloop, de gemiste kansen, het inspelen op de ander, ...
- Identificatie met één van de rollen. Tijdens de nabespreking kan worden nagegaan hoe en wanneer iemand anders gereageerd zou hebben.
- Tijdens de nabespreking kunnen leerlingen hun inzichten ook registreren. Dat kan bijvoorbeeld in een schema, tijdslijn, tekst, ...

WERELDBURGERSCHAPSEDUCATIE . UCLL . BE

Leen.Alaerts@ucll.be
Imran.Nawaz@ucll.be
Jan.Swerts@ucll.be
Hannelore.Verstappen@ucll.be

VOETNOTEN

1. Standaert, Troch, Peeters en Stroobants, 2012
2. Winkels en Hoogeveen, 2014
3. Winkels en Hoogeveen, 2014
4. Standaert, Troch, Peeters en Stroobants, 2012

BRONNEN

- Bijkerk, L., van der Heide, W. (2006). *Het gaat steeds beter! Activerende werkvormen voor de opleidingspraktijk*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum, Houten, 483 p.
- Hoogveen, P., Winkels, J. (2015). *Het didactische werkvormenboek*. Assen: Van Gorcum, 376 p.
- Standaert, R., Troch, F., Peeters, I. en Stroobants, I. (2012). *Leren en onderwijzen*, Leuven: Acco, 304 p.
- Talen, A., Dirkse-Hulscher, S. (2013). *Het groot werkvormenboek: Dé inspiratiebron voor resultaatgerichte vergaderingen, presentaties en andere bijeenkomsten*. Den Haag: Academic Service, 300 p.

Een kijkwijzer omtrent het rollenspel is te downloaden via: werelddburgerschapseducatie.ucll.be

KIJKWIJZER ROLLENSPEL	
SITUATIOMSCHRIJVING	<ul style="list-style-type: none">• Eenheid in tijd en ruimte• Concrete en heldere context• Herkenbaar & begripbaar voor leerlingen
ROL FICHES	<ul style="list-style-type: none">• Vertolken elk een ander perspectief• Geef elke rol een naam• Zorg voor persoons- en achtergrondgegevens• Bied voldoende inhoudelijke documentatie• Argumenten mag, maar moet niet• Leerlingen krijgen ruimte om invulling te geven aan de rol
DISCUSSIEPUNT	<ul style="list-style-type: none">• Wat is het probleem? Waarover discussiëren leerlingen?• Zorg voor instructies• Situering• Concretisering• Causale verbanden
ORGANISATIE	<ul style="list-style-type: none">• Doordachte klasopstelling• Informeren & instructies• Voorbereidingstijd• Rolverdeling• Timing <p>(Zie ook kijkwijzer discussie)</p>
NABESPREKING	<ul style="list-style-type: none">• Genuanceerde oplossingen bespreken voor het discussiepunt• Rollen/perspectieven evalueren• Toeschouwers observeren, registreren en vatten samen